

<https://ssoss.ui.ac.ir/?lang=en>

Strategic Research on Social Problems

E-ISSN: 3041-8623

Vol. 13, Issue 3, No.46, Autumn 2024, pp. 131-149

Received: 17.09.2024 Accepted: 17.11.2024

Research Paper

Analyzing Political Distrust as a Driving Factor for Protesting Political Actions in the Context of Security Threats and Political Corruption

Mahmoudreza Rahbarqazi*

Associate professor, Department of Political Science, Faculty of Literature and Humanities, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran
m.rahbarqazi@uma.ac.ir

Morteza Ebrahimi

Associate professor, Department of Political Science, Faculty of Literature and Humanities, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran
m_ebrahimi@uma.ac.ir

Introduction

In modern societies, political emotions and attitudes play a significant role in shaping individuals' political behaviors. Two critical factors—perceived threats and political corruption—exert both direct and indirect effects on citizen actions. Perceived threats, whether arising from external security risks or internal issues like discrimination, tend to heighten anxiety and prompt political engagement as individuals seek solutions. Conversely, political corruption undermines trust in institutions but can also galvanize citizens to advocate for systemic reforms. Political distrust acts as a crucial link, connecting perceptions of corruption and security threats to increased political participation, such as voting or protesting. This study examined the mediating role of political distrust in the relationship between perceived corruption and security threats in relation to protest behavior in Iran. By addressing this important gap in the literature, the research offered valuable insights into the dynamics of political behavior and social unrest.

Materials & Methods

This research employed secondary data analysis to examine the impact of perceived corruption and security concerns on protest activities, with political distrust serving as a mediating variable. The dataset was sourced from the seventh wave of the World Values Survey, which utilized a stratified sampling technique targeting Iranian citizens. Data collection involved in-person interviews using a paper-based questionnaire with respondents selected through the "recent birthday" method. For analysis, both descriptive and inferential statistics were applied using Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) with SmartPLS software to explore the relationships among the variables. Key variables included:

Security Threat Perceptions: Measured through concerns about international war, terrorism, and civil conflict

Perceived Corruption: Assessed in relation to government, business, and media corruption

Political Distrust: Evaluated based on trust in the judiciary, government, and parliament

Protest Actions: Measured through activities, such as petitions, peaceful protests, and strikes

The validity and reliability of the measures were confirmed through factor loadings, composite reliability, and model fit indices with detailed findings presented in the results section.

Discussion of Results & Conclusion

The study aimed to test the research model by employing descriptive statistics and measurement models to assess validity and reliability. Hypotheses were examined using Partial Least Squares (PLS) analysis in Smart PLS software. The results indicated moderate levels of perceived corruption (mean = 2.49) and political distrust (mean = 2.31), while perceptions of security threats were slightly below average (mean = 2.01). Notably, political participation was low with a

*Corresponding author

Rahbarqazi, M.R., & Ebrahimi, M. (2024). Analyzing political distrust as a driving factor for protesting political actions in the context of security threats and political corruption. *Strategic Research on Social Problems*, 13(3), 131-149. <https://doi.org/10.22108/srsp.2024.142829.2037>

3041-8623/ © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/srsp.2024.142829.2037>

mean of 1.55. Factor loadings exceeded 0.40 indicating acceptability and composite reliability values were above 0.70, thus confirming reliability. Convergent validity was established for most variables; however, the validity of political participation was slightly below the threshold, yet still acceptable according to Fornell and Larcker's criteria. Divergent validity was confirmed and the model's fit indices suggested an adequate compatibility with the data.

The results demonstrated that perceived corruption ($\beta = 0.04$) and security threats ($\beta = 0.14$) exerted a direct effect on political participation, which was mediated by political distrust. The indirect effects were positive, indicating that perceived corruption ($\beta = 0.08$) and security threats ($\beta = 0.05$) positively influenced political actions through distrust. Among the strongest direct effects on political participation was political distrust ($\beta = 0.23$). Overall, the model explained 10.8% of the variance in political participation. Statistical analyses supported the notion that perceived corruption significantly contributed to political distrust ($T = 16.59$, $p < 0.001$), while security threats also elevated levels of distrust ($T = 10.21$, $p < 0.001$). However, perceived corruption did not have a direct influence on political participation ($T = 1.74$, $p = 0.08$). These findings revealed complex interrelations between perceptions of corruption, security threats, and political trust, providing insights into potential strategies for overcoming socio-political challenges.

Using data from the seventh wave of the World Values Survey in Iran, this study examined the impact of perceived corruption and security threats on political protest behavior, while also exploring the mediating role of political distrust in these relationships. The findings indicated that perceived corruption within government institutions significantly influenced protest behaviors by increasing levels of political distrust. This aligns with previous research that identified corruption as a key driver of public distrust and resistance. Consequently, both directly and indirectly, these factors elevated protest activities by expressing discontent and further eroding confidence in political institutions. A central finding of this study underscored the importance of political mistrust as a crucial mediating factor. In contexts where institutional trust is low, such discontent often manifests as collective protests driven by feelings of corruption and insecurity. This situation highlights the urgent need for transparency, good governance, and strategies aimed at restoring public trust. It emphasizes the necessity of comprehensive political and institutional reforms to mitigate unrest and promote lasting peace.

Keywords: Perceived Corruption, Security Threat Perception, Political Distrust, Political Action.

پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی
سال سیزدهم، شماره پیاپی (۴۶)، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۳، ص ۱۳۱-۱۴۹
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۲۷

مقاله پژوهشی

تحلیل بی‌اعتمادی سیاسی به‌عنوان عامل محرک کنش سیاسی اعتراضی در بستر تهدیدات امنیتی و فساد سیاسی

محمودرضا رهبر قاضی* ، دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

m.rahbarqazi@uma.ac.ir

مرتضی ابراهیمی ، دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

m_ebrahimi@uma.ac.ir

چکیده

کنش سیاسی اعتراضی به‌عنوان یکی از ویژگی‌های برجسته جوامع بشری، نقش بسزایی در شکل‌دهی به تحولات اجتماعی و سیاسی ایفا می‌کند. در ایران معاصر نیز به نظر می‌رسد با توجه به اعتراضات و فعالیت‌های مدنی در دهه‌های اخیر، پژوهش در این حوزه دارای اهمیت ویژه‌ای است؛ در این راستا، هدف پژوهش حاضر تبیین کنش سیاسی شهروندان ایرانی است. روش تحقیق این پژوهش از نوع کمی و تحلیل داده‌های ثانویه بوده و داده‌ها از موج هفتم پیمایش ارزش‌های جهانی جمع‌آوری شده‌اند. جامعه آماری شامل ۱۴۹۹ شهروند ایرانی است که نمونه‌گیری آن به روش طبقه‌ای انجام شده بود. شیوه تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی و با استفاده از روش حداقل مربعات جزئی و نرم‌افزار اسمارت پی.ال.اس انجام گرفته است، تا نقش بی‌اعتمادی سیاسی به‌عنوان متغیر میانجی در رابطه میان احساس فساد و تهدیدات امنیتی با کنش‌های سیاسی اعتراضی سنجیده شود. نتایج نشان می‌دهد که فساد و تهدیدات امنیتی، به‌عنوان دو عامل کلیدی، به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر رفتارهای سیاسی اعتراضی تأثیرگذار هستند. در حالی که ادراک فساد به تنهایی تأثیر معناداری بر کنش‌های سیاسی ندارد، اما این تأثیر در صورت وجود متغیر واسطه‌ای بی‌اعتمادی سیاسی تشدید و معنی‌دار می‌شود. همچنین، تهدیدات امنیتی به‌طور مستقیم و نیز از طریق بی‌اعتمادی سیاسی، بر افزایش کنش‌های سیاسی در میان شهروندان تأثیر معنی‌دار دارد.

واژه‌های کلیدی: احساس فساد، ادراک تهدیدات امنیتی، بی‌اعتمادی سیاسی، کنش سیاسی

* نویسنده مسئول

رهبرقاضی، محمود و ابراهیمی، مرتضی. (۱۴۰۳). تحلیل بی‌اعتمادی سیاسی به‌عنوان عامل محرک کنش سیاسی اعتراضی در بستر تهدیدات امنیتی و فساد سیاسی. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۱۳(۳)، ۱۳۱-۱۴۹. <https://doi.org/10.22108/srsp.2024.142829.2037>

3041-8623/ © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/srsp.2024.142829.2037>

مقدمه

در جهان معاصر، احساسات و نگرش‌های سیاسی نقش اساسی در شکل‌گیری رفتارهای سیاسی افراد ایفا می‌کنند. احساس تهدید و فساد سیاسی به‌عنوان دو عامل کلیدی، می‌توانند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر کنش‌های سیاسی شهروندان تأثیرگذار باشند. احساس تهدید که می‌تواند ناشی از عواملی مانند تهدیدات امنیتی خارجی و جنگ یا عوامل داخلی نظیر تبعیض و نابرابری باشد، معمولاً منجر به افزایش نگرانی و اضطراب در میان افراد می‌شود. این احساسات به‌نوبه خود، انگیزه‌ای قوی برای شرکت در فعالیت‌های سیاسی فراهم می‌آورند؛ زیرا افراد به دنبال راه‌هایی برای کاهش تهدیدات و بهبود وضعیت خود هستند (Seligson, 2002). از سوی دیگر، فساد سیاسی به‌عنوان یکی از معضلات بزرگ جوامع مدرن، تأثیر عمیقی بر اعتماد عمومی به نهادها و مقامات حکومتی دارد. فساد سیاسی که به اشکال مختلفی نظیر رشوه‌گیری، سوءاستفاده از قدرت و فساد مالی بروز می‌کند، منجر به تضعیف اعتماد عمومی و ایجاد احساس بی‌عدالتی می‌شود (Anderson & Tverdova, 2003). مطالعات نشان می‌دهند که فساد سیاسی نه تنها به کاهش مشارکت سیاسی منجر نمی‌شود، در بسیاری از موارد باعث افزایش آن می‌شود، زیرا افراد به دنبال تغییر وضعیت موجود و اصلاح سیستم سیاسی هستند (Lewis, 2021).

در این میان، بی‌اعتمادی سیاسی به‌عنوان متغیری میانجی نقش کلیدی در این فرایند ایفا می‌کند. بی‌اعتمادی سیاسی به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن افراد به نهادها و رهبران سیاسی خود اعتماد ندارند و به توانایی آنها در حل مشکلات جامعه و تأمین منافع عمومی شک دارند. این بی‌اعتمادی می‌تواند به‌عنوان انگیزه‌ای قوی برای کنش سیاسی عمل کند؛ زیرا افراد به دنبال یافتن راه‌های جایگزین برای تأثیرگذاری بر فرایندهای سیاسی هستند (Norris, 2011)؛ به‌عبارت‌دیگر، تحقیقات نشان می‌دهد که بی‌اعتمادی سیاسی، واسطی میان احساس تهدید و فساد سیاسی با افزایش کنش‌های سیاسی است. وقتی افراد احساس می‌کنند که با تهدیدات جدی مواجه‌اند و هم‌زمان نهادهای سیاسی را فاسد و ناکارآمد می‌بینند، بی‌اعتمادی آنها به سیستم سیاسی افزایش می‌یابد و

این بی‌اعتمادی به‌نوبه خود منجر به مشارکت بیشتر در فعالیت‌های سیاسی می‌شود؛ این فعالیت‌ها می‌توانند از شرکت در انتخابات و رأی‌دادن اعتراضی تا شرکت در تظاهرات و فعالیت‌های مدنی گسترده‌تر باشند (Oliveira, 2021).

باتوجه به این مباحث، بررسی رابطه بین احساس تهدید، فساد سیاسی و کنش سیاسی از طریق متغیر میانجی بی‌اعتمادی سیاسی می‌تواند به فهم بهتری از دینامیک‌های پیچیده رفتار سیاسی در جوامع مدرن کمک کند. مطالعه حاضر نقش ادراک فساد و نگرانی‌های امنیتی را در ایجاد کنش سیاسی اعتراضی از طریق بی‌اعتمادی سیاسی در ایران بررسی می‌کند. از یک‌سو، توجه به اهمیت بی‌اعتمادی به نهادهای دولتی و سیاستمداران در سال‌های اخیر افزایش یافته است (سردارنیا، ۱۴۰۱) و فساد و نگرانی‌های سیاسی احتمالاً این بی‌اعتمادی را تقویت می‌کنند؛ از سوی دیگر، این عوامل با تقویت کنش‌های اعتراضی می‌توانند اثرات منفی بر توسعه اجتماعی و اقتصادی داشته باشند که به‌نوبه خود، سرمایه‌گذاری‌ها را کاهش می‌دهند و پایداری سیاسی و امنیت ملی را تهدید می‌کنند. با وجود پژوهش‌های متعدد در زمینه کنش‌های اعتراضی و عوامل مؤثر بر آن، کمتر مطالعه‌ای به نقش میانجی‌گری بی‌اعتمادی سیاسی در ارتباط میان احساس فساد و تهدیدات امنیتی با کنش‌های اعتراضی به‌ویژه در بستر جامعه ایران پرداخته است؛ بنابراین، این پژوهش با هدف پرکردن خلأ پژوهشی موجود تلاش می‌کند تا با استفاده از روش‌های علمی و داده‌های تجربی تحلیل دقیق‌تری از این روابط ارائه دهد. همچنین، مسئله اصلی این پژوهش بر پایه نقش بی‌اعتمادی سیاسی استوار است که به‌عنوان عاملی میانجی در تشدید کنش‌های اعتراضی عمل می‌کند. در قرن اخیر، در بسیاری از جوامع باتوجه به افزایش احساس فساد و تهدیدات امنیتی، بی‌اعتمادی شهروندان به نهادهای سیاسی و اجتماعی نیز تقویت شده است و این موضوع نه تنها ساختارهای حکومتی را با چالش‌های جدی مواجه می‌سازد، موجب ایجاد بحران‌های اجتماعی و تضعیف ثبات سیاسی می‌شود؛ ازاین‌رو، بررسی دقیق‌تر این عوامل می‌تواند به شناخت عمیق‌تر و ارائه راهکارهایی مؤثر برای کاهش نارضایتی‌های اجتماعی و پیشگیری از گسترش اعتراضات کمک کند؛ در این راستا،

در نتیجه، مشروعیت نظام سیاسی دچار آسیب می‌شود و مردم شیوه‌های مشارکت فعال در فرایندهای سیاسی را از دست می‌دهند.

فاضلی و جلیلی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی بین‌کشوری رابطه کیفیت حکومت، میزان فساد و سطح اعتماد نهادی و اجتماعی» نشان می‌دهند که سطح اعتماد به کارایی حکومت و میزان فساد وابسته است. همچنین، تأثیر فساد بر اعتماد به نهادهای فرهنگی از اعتماد به نهادهای حکومتی و اجتماعی بیشتر است و اعتماد اجتماعی نیز متأثر از فساد، بیش از اعتماد به نهادهای حکومتی قرار دارد.

۲. تأثیر فساد بر عدالت اجتماعی و انگیزه‌های اعتراضی

چمانی جوجاده و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه ادراک فساد بر ادراک عدالت اجتماعی» نشان می‌دهند که میان ابعاد متغیر ادراک فساد و متغیر ادراک عدالت اجتماعی، رابطه‌ای معنادار وجود دارد. بررسی این رابطه حاکی از همبستگی معکوس و منفی میان این دو متغیر است. به‌طور خاص، نتایج نشان می‌دهد که بُعد فساد سیستمی بر اساس ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون مخرب‌ترین تأثیر را بر عدالت اجتماعی دارد.

نوروزپور (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تحلیل اعتراضات سیاسی دی ماه ۱۳۹۶» عناصر معنایی شکل‌دهنده به این اعتراضات را تحلیل می‌کند و با استفاده از تحلیل محتوا از مصاحبه‌های عمیق با معترضین، مضامین اعتراضی را شناسایی می‌کند. مضامین شناسایی شده به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند: ویژگی‌های اعتراضی و انگیزش‌های معترضین؛ در این راستا، انگیزش‌ها به دو گروه «بنیادی» و «دورانی» تقسیم شده‌اند که اولی به ساختارهای اجتماعی پایدار و دومی به وضعیت پیش از اعتراضات مرتبط است. نیازهای حیاتی مانند اقتصادی و جنسیتی و همچنین نیازهای ذهنی شامل تبعیض و تحقیر، از جمله عوامل کلیدی در شکل‌گیری این اعتراضات بوده‌اند. با تحلیل فراوانی این نیازها و استناد به نظریه شناسایی اکسل هونت این نتیجه حاصل می‌شود که تبعیض و تحقیر اصلی‌ترین عامل معنادار

اهداف پژوهش عبارت‌اند از:

بررسی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم ادراک فساد بر کنش سیاسی اعتراضی شهروندان از طریق بی‌اعتمادی سیاسی؛
بررسی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم ادراک تهدیدات امنیتی بر کنش سیاسی اعتراضی شهروندان از طریق بی‌اعتمادی سیاسی.

ادبیات پژوهش

الف. ادبیات تجربی

براساس متغیرهای پژوهش می‌توان ادبیات تجربی پژوهش را به سه دسته تقسیم کرد:

۱. تأثیر فساد بر بی‌اعتمادی عمومی و کاهش مشروعیت

محسنی و حسن‌زاده (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تأثیر فساد مالی در وقوع انقلاب اسلامی ایران براساس شعارهای انقلابی» استدلال می‌کنند که وجود فساد مالی در نظام‌های سیاسی می‌تواند مسائلی جدی همچون تعمیق شکاف میان حاکمیت و جامعه، افزایش نارضایتی سیاسی و حتی وقوع انقلاب ایجاد کند. نتایج پژوهش با استفاده از تحلیل محتوا نشان می‌دهد که نارضایتی از فساد مالی پس از نارضایتی از وضعیت سیاسی، به‌عنوان دومین علت مؤثر در نارضایتی از حاکمیت و به‌ویژه شرط لازم برای وقوع انقلاب اسلامی مطرح شده است. انقلابیون در شعارهای خود به‌طور مشخص به رانت، اختلاس، انواع فساد مالی و قاچاق اعتراض کرده‌اند و یکی از ویژگی‌های کلیدی نظام سیاسی مدنظر آنان، پاکی از فساد مالی است.

احمدی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی فساد سیاسی و رابطه آن با توسعه سیاسی از منظر جامعه‌شناسی سیاسی» استدلال می‌کنند که سیستم‌های سیاسی آلوده به فساد، چالش‌های بسیاری برای خود و شهروندان ایجاد می‌کنند. در این نظام‌ها منابع عمومی به شکل ناعادلانه‌ای توزیع و منافع گروهی بر منافع عمومی غالب می‌شود. چنین شرایطی منجر به کاهش اعتماد عمومی به سیستم سیاسی می‌شود؛ زیرا مردم، فساد را به‌عنوان نشانه‌ای از ضعف نظام سیاسی در تأمین منافع عمومی تلقی می‌کنند؛

در بروز اعتراضات دی ۹۶ بوده است.

اسکولنیک^۱ (2022) در پژوهشی با عنوان «فساد و تأثیر آن بر فعالیت‌های اعتراضی در اروپای پساکمونیستی» روابط پیچیده میان فساد و جنبش‌های اعتراضی را در کشورهای اروپای شرقی پس از رژیم‌های کمونیستی بررسی می‌کند. این پژوهش با تحلیل داده‌های تجربی و روش‌شناسی کیفی نشان می‌دهد که فساد مقامات دولتی می‌تواند بر انگیزه‌ها و روش‌های عملی برای اعتراضات عمومی اثر بگذارد. نتایج این مطالعه به درک مکانیزم‌های اجتماعی و سیاسی در فرایند شکل‌گیری و تحولات اعتراضات کمک می‌کند.

لویس^۲ (2021) در مقاله «درک فساد و سیاست‌های پرتنش در آفریقا» تأثیر انواع مختلف فساد را بر شکل‌گیری ناراضی‌ها و اعتراضات در دوره سوم اعتراضات آفریقا بررسی می‌کند. این مطالعه نشان می‌دهد که ادراک فساد می‌تواند به صورت درخور توجهی بر سطح مشارکت عمومی و نوع واکنش شهروندان در برابر سیستم‌های حکومتی تأثیر بگذارد. اثرات فساد نه تنها احساسات اجتماعی را تحریک می‌کند، موجب تقویت جنبش‌های اعتراضی و تغییرات سیاسی نیز می‌شود؛ در این راستا، مقاله تجربیات مختلف کشورها و عوامل زمینه‌ای را تحلیل می‌کند و ابعاد پیچیده ارتباط میان فساد و سیاست‌های ناپایدار را به تصویر می‌کشد.

۳. نقش محرومیت در شکل‌گیری کنش‌های سیاسی اعتراضی
نتایج پژوهش صدیقیان (۱۳۹۵) بنا بر عنوان «کنش سیاسی دانشجویان و تأثیر محرومیت نسبی بر آن» نشان‌دهنده پتانسیل بالای کنش‌های سیاسی اعتراضی به‌عنوان متغیر جامعه‌شناختی و احساس محرومیت نسبی به‌عنوان متغیر روان‌شناختی در پاسخ‌دهندگان است، همچنین رابطه معناداری میان این دو متغیر وجود دارد. این پژوهش در سال ۱۳۸۹ در اوج اعتراضات سیاسی و در بین دانشجویان مقیم تهران، با بالاترین نرخ اعتراضات انجام شده است؛ از این رو، نتایج به‌دست آمده مختص دوره‌ای بحرانی است و قابلیت تعمیم به شرایط کنونی و سایر اقصای اجتماعی و شهرها را ندارد.

بنابراین، ادبیات تجربی پژوهش در زمینه تأثیرات فساد و

تهدیدات امنیتی بر کنش‌های سیاسی و اعتراضی نشان می‌دهد که احساسات مرتبط با فساد سیاسی و نگرانی‌های امنیتی تأثیرات عمده‌ای بر رفتار شهروندان در جوامع مختلف داشته است. پژوهش‌هایی مانند محسنی و حسن‌زاده (۱۴۰۱) و چمانی جوجاده و همکاران (۱۴۰۰) تأیید می‌کنند که فساد مالی و ادراک فساد به‌طور مستقیم به ناراضی‌عمومی و ایجاد شکاف‌های اجتماعی منجر شده است. این مطالعات نشان می‌دهند که فساد سیاسی نه تنها باعث افزایش بی‌اعتمادی به سیستم سیاسی می‌شود، بلکه می‌تواند به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین عوامل ایجادکننده جنبش‌های اعتراضی عمل کند. از سوی دیگر، نوروزپور (۱۳۹۸) و احدی و همکاران (۱۳۹۷) تأثیرات فساد و احساس تهدیدات امنیتی را در زمینه‌های مختلف بررسی کرده‌اند. نوروزپور به‌طور خاص اعتراضات دی‌ماه ۱۳۹۶ را تحلیل می‌کند و عوامل اقتصادی، اجتماعی و تبعیض‌های موجود را از جمله دلایل اصلی بروز ناآرامی‌ها ذکر می‌کند؛ در همین راستا، احدی و همکاران به این نتیجه رسیده‌اند که نظام‌های سیاسی فاسد به کاهش اعتماد عمومی و درنهایت تضعیف مشروعیت حکومت منجر می‌شوند. همچنین، پژوهش‌های فاضلی و جلیلی (۱۳۹۷) و صدیقیان (۱۳۹۵) بر نقش بی‌اعتمادی سیاسی و ادراک فساد بر رفتارهای اعتراضی و سیاسی تأکید دارند. این تحقیقات نشان می‌دهند که ادراک فساد در کنار تهدیدات امنیتی می‌تواند انگیزه‌های قوی برای افزایش مشارکت سیاسی اعتراضی فراهم کند. در سطح بین‌المللی، اسکولنیک (2022) و لویس (2021) تأثیرات فساد در کشورهای پساکمونیستی و آفریقا را بررسی کرده‌اند و نتایج آنها نشان‌دهنده تأثیرات مخرب فساد بر ثبات سیاسی و اجتماعی است. این پژوهش‌ها نشان می‌دهند که فساد نه تنها بی‌اعتمادی را افزایش می‌دهد، بلکه به‌عنوان یک عامل محرک برای فعالیت‌های اعتراضی و مشارکت‌های سیاسی عمل می‌کند.

باتوجه به یافته‌های این پژوهش‌ها، تحقیق حاضر با مدل نظری خاص خود به این ادبیات اضافه می‌شود که بی‌اعتمادی سیاسی را به‌عنوان متغیر میانجی بین احساس فساد و تهدیدات امنیتی با کنش‌های اعتراضی سیاسی در نظر می‌گیرد. نوآوری پژوهش در بررسی تأثیر هم‌زمان فساد و

¹ Školník

² Lewis

شبکه‌های اجتماعی این موضوع را بررسی می‌کند که چگونه ساختار و دینامیک شبکه‌های اجتماعی بر کنش اعتراضی تأثیر می‌گذارد. او استدلال می‌کند در جوامعی که فساد گسترده است، شبکه‌های اجتماعی قوی می‌توانند به‌عنوان ابزاری برای سازماندهی و هماهنگی اعتراضات عمل کنند؛ در نهایت، روزشتاین و تورل^۶ (2008) در نظریه فساد و مشروعیت مطرح می‌کنند که فساد در حکومت و نهادهای دولتی می‌تواند مشروعیت آنها را زیر سؤال ببرد و به‌عنوان محرکی برای اعتراضات مردمی عمل کند؛ احساس فساد باعث کاهش اعتماد عمومی به دولت و افزایش تمایل به کنش‌های اعتراضی می‌شود و مشروعیت ضعیف دولت‌ها به دلیل فساد گسترده، می‌تواند نارضایتی و تمایل به اعتراضات گسترده‌تر را افزایش دهد.

از طرف دیگر، احساس تهدیدات امنیتی نیز یکی از عوامل مهمی است که می‌تواند به‌شدت بر کنش‌های سیاسی اعتراضی اثر بگذارد و این امر در قالب نظریات مختلفی بررسی شده است. یکی از این نظریات، نظریه بسیج منابع است که مک‌کارتی و زالد (1977) بیان می‌کنند که احساس تهدید می‌تواند به‌عنوان یک عامل انگیزشی برای بسیج منابع سازماندهی کنش‌های اعتراضی عمل کند. افرادی که احساس می‌کنند امنیتشان تهدید شده است، ممکن است به‌منظور دفاع از حقوق و منافع خود به سازماندهی و شرکت در اعتراضات روی بیاورند. همچنین، جاسپر^۷ (2011) در نظریه روان‌شناسی جمعی، احساسات جمعی و نحوه تأثیر آنها را بر رفتارهای اعتراضی بررسی می‌کند. طبق این نظریه، احساس تهدید و ناامنی می‌تواند احساسات جمعی مانند خشم و ناامیدی را تقویت کند و موجب افزایش کنش‌های اعتراضی شود. تاجفل^۸ و همکاران (1979) در نظریه تهدید هویت اجتماعی نیز مطرح می‌کنند که احساس تهدید هویت اجتماعی یک گروه می‌تواند منجر به افزایش همبستگی درون‌گروهی و کنش‌های اعتراضی علیه منابع تهدید شود. دلیل این امر آن است که افراد در مواجهه با تهدید به هویت اجتماعی خود،

تهدیدات امنیتی بر کنش سیاسی از طریق بی‌اعتمادی سیاسی است که درک جدیدی از دینامیک‌های پیچیده رفتار سیاسی در ایران ارائه می‌دهد.

ب. ادبیات نظری

تحقیقات متعدد نشان می‌دهند که احساس فساد می‌تواند به کنش‌های سیاسی اعتراضی منجر شود و این پدیده از طریق مجموعه‌ای از نظریات جامعه‌شناختی و سیاسی تبیین شده است؛ در این راستا، تدگر^۱ (2015) در نظریه محرومیت نسبی تأکید دارد که تفاوت بین انتظارات افراد و واقعیت‌های موجود، به‌ویژه در جوامعی که فساد گسترده است، می‌تواند به نارضایتی و در نهایت به کنش اعتراضی منجر شود، زیرا افراد در چنین جوامعی احساس نابرابری و بی‌عدالتی می‌کنند و برای فرار از چنین وضعیتی به دنبال به چالش کشیدن نهادهای سیاسی موجود هستند. تیلر^۲ (2006) در نظریه عدالت رویه‌ای نیز بر اهمیت احساس عدالت در فرایندهای تصمیم‌گیری تأکید دارد. به اعتقاد تیلر، فساد در نهادهای دولتی می‌تواند احساس ناعادلانه‌بودن فرایندهای تصمیم‌گیری را تشدید و اعتراضات سیاسی را تحریک کند. از سوی دیگر، تارو^۳ (1998) در نظریه فرصت سیاسی به شرایط ساختاری و نهادی می‌پردازد که می‌تواند کنش اعتراضی را تسهیل یا محدود کند. وی معتقد است که در جوامعی که فساد زیاد است، فرصت‌های سیاسی برای اعتراض بیشتر فراهم می‌شود؛ زیرا سیستم‌های سیاسی در چنین جوامعی ضعیف‌تر و آسیب‌پذیرتر هستند. مک‌کارتی و زالد^۴ (1977) در نظریه منابع تأکید دارند که دسترسی به منابع مادی و غیرمادی می‌تواند توانایی افراد و گروه‌ها را برای سازماندهی و اجرای کنش‌های اعتراضی تقویت کند و در این راستا، فساد بر توزیع منابع تأثیر می‌گذارد و نابرابری‌ها را تشدید می‌کند که این امر منجر به افزایش انگیزه‌ها و توانایی‌های لازم برای بسیج اعتراضی می‌شود. همچنین، گرانوتر^۵ (1973) در نظریه

¹ Gurr

² Tyler

³ Tarrow

⁴ McCarthy & Zald

⁵ Granovetter

⁶ Rothstein & Teorell

⁷ Jasper

⁸ Tajfel

همچنین، هانتینگتون^۳ (2020) معتقد است که وقوع فساد در جامعه، احساسات ناامنی و ناخشنودی را در جامعه ایجاد می‌کند که می‌تواند به کاهش اعتماد سیاسی و در نهایت به هرج‌ومرج سیاسی منجر شود؛ در همین راستا، آلموند و وربا^۴ (2016) استدلال می‌کنند که افراد و جوامعی که با مواردی همچون فساد سیاسی و تهدیدات مواجه هستند، ممکن است به نظام سیاسی و اعضای آن بی‌اعتماد شوند و کنش‌های سیاسی خود را به دلیل عدم اعتماد به سیستم سیاسی، از حالت متعارف به اعتراضی تغییر دهند.

آبرامز و مورا^۵ (2002) با استفاده از نظریات روان‌شناختی بیان می‌کنند که افراد تمایل دارند خود را اعضای گروه‌های اجتماعی مختلف تعریف کنند؛ به همین دلیل هویت‌های گروهی مختلفی در افراد وجود دارند که بر نگرش‌ها و رفتارهای آنها تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین، وقتی افراد با تهدیدات سیاسی، اقتصادی و غیره مواجه می‌شوند، این تهدیدات می‌تواند برخی هویت‌های درون‌گروه را تقویت کنند و منجر به افزایش بی‌اعتمادی به گروه‌های بیرونی و حتی نظام سیاسی شوند و این بی‌اعتمادی می‌تواند به افزایش احتمال کنش‌های اعتراضی منجر شود؛ در همین راستا، براساس نظریه روان‌شناسی اجتماعی بندورا^۶ (2023) رفتار انسان حاصل تعامل پیچیده‌ای میان عوامل شناختی، رفتاری و محیطی است و باورها و انتظارات افراد نقش مهمی در شکل‌گیری رفتار آنها ایفا می‌کند. براساس نظریه بندورا می‌توان استدلال کرد که احساس تهدید و فساد سیاسی می‌تواند منجر به ایجاد باورهای منفی و بی‌اعتمادی سیاسی در افراد شود؛ به عبارت دیگر، هنگامی که افراد احساس تهدید و فساد سیاسی زیادی را تجربه می‌کنند، این امر می‌تواند باورهای آنها را درباره کارآمدی نهادهای سیاسی و اثربخشی مشارکت خود در فرایندهای سیاسی تضعیف کند؛ در نتیجه، این افراد ممکن است انگیزه کمتری برای مشارکت در فعالیت‌های سیاسی داشته باشند یا حتی به سمت اقدامات افراطی و ناهنجار گرایش پیدا کنند؛ بنابراین، براساس نظریه اجتماعی-شناختی

برای دفاع از هویت و ارزش‌های گروهی به کنش‌های اعتراضی متوسل می‌شوند؛ علاوه بر این، پاکستون^۱ و همکاران (2011) استدلال می‌کنند که وقتی کشور یا جامعه‌ای با تهدیدات امنیتی مواجه می‌شود، این تهدیدات می‌تواند به تغییرات اساسی در ساختارهای سیاسی و اجتماعی منجر شوند. این تغییرات ممکن است شامل افزایش نارضایتی عمومی، کاهش اعتماد به نهادهای دولتی و افزایش مطالبات و فشارهای اجتماعی باشد؛ برای مثال، تهدیدات امنیتی می‌تواند به کاهش اعتبار و مشروعیت دولت منجر شوند که در نتیجه آن، گروه‌های مختلف اجتماعی برای بیان اعتراضات و مطالبات خود به خیابان‌ها می‌آیند. این نظریه به بررسی نحوه‌ای می‌پردازد که تغییرات در ساختار و عملکرد نهادهای سیاسی و اجتماعی می‌تواند به شکل‌گیری و تقویت کنش‌های اعتراضی منجر شود. این نظریات نشان می‌دهند که احساس تهدید امنیت می‌تواند به عنوان عامل تحریک‌کننده قوی برای بسیج منابع، تقویت احساسات جمعی و هویت گروهی و افزایش نارضایتی سیاسی عمل کند و در نهایت منجر به کنش‌های سیاسی گسترده شود.

بنابراین، در جوامع امروزی، ادراک فساد و احساس تهدید به عنوان دو عامل اصلی شناخته شده‌اند که بر رفتار سیاسی افراد تأثیر می‌گذارد؛ اما به نظر می‌رسد که این دو عامل به طور غیرمستقیم و از طریق بی‌اعتمادی سیاسی نیز می‌تواند بر کنش سیاسی شهروندان تأثیر بگذارد؛ در این راستا، پوتنام^۲ و همکاران (1994) به بررسی این موضوع می‌پردازد که احساس ناامنی و عواملی از این قبیل چگونه می‌تواند تأثیر مستقیمی بر رفتار سیاسی افراد داشته باشد؛ در این راستا، پوتنام بیان می‌کند که بی‌اعتمادی سیاسی می‌تواند به عنوان میانجی برای تأثیرات احساسات منفی اجتماعی بر روی کنش سیاسی افراد عمل کند و این میانجی‌گری نشان می‌دهد که احساس بی‌اعتمادی به نظام سیاسی می‌تواند نتیجه مستقیم احساسات منفی در جامعه باشد که در نهایت عدم پایداری شهروندان به نظام سیاسی و افزایش اعتراضات سیاسی منجر می‌شود.

³ Huntington

⁴ Almond & Verba

⁵ Abrams & Moura

⁶ Bandura

¹ Paxton

² Putnam

چنین نهادهایی گرایش پیدا می‌کنند. کلیتگارد^۳ (1988) نیز یکی دیگر از برجسته‌ترین نظریه‌پردازان در زمینه فساد و تأثیرات آن بر نهادهای عمومی است. نظریه‌ها و تحقیقات او می‌تواند به‌طور مستقیم در فهم چگونگی تأثیر احساس تهدید و فساد بر کنش سیاسی از طریق متغیر میانجی بی‌اعتمادی سیاسی به کار گرفته شود. کلیتگارد نظریه‌پردازی است که به‌ویژه در تحلیل علل و پیامدهای فساد و ارائه راهکارهای کنترل آن شناخته‌شده است. براساس معادله فساد کلیتگارد، انتظار می‌رود زمانی که افراد با انحصار و سوءاستفاده از قدرت مواجه می‌شوند، احساس تهدید به عدالت و کارآمدی نظام سیاسی در آنها افزایش می‌یابد و بدین ترتیب همان‌طور که کلیتگارد توضیح می‌دهد، فساد منجر به کاهش پاسخگویی و شفافیت می‌شود که نتیجه آن افزایش بی‌اعتمادی عمومی به نهادهای سیاسی است. این بی‌اعتمادی سیاسی به‌نوبه خود منجر به کاهش مشارکت سیاسی متعارف و افزایش ناراضیاتی عمومی می‌شود و افراد ممکن است از رأی دادن، شرکت در تجمعات سیاسی و فعالیت‌های مدنی خودداری کنند یا حتی به رفتارهای اعتراضی روی آورند. رز_ آکرمن^۴ (2006) نیز یکی از برجسته‌ترین محققان در زمینه فساد و تأثیرات آن بر نهادهای دولتی و سیاسی است. براساس نظریات رز_ آکرمن، فساد باعث می‌شود افراد احساس کنند که نظام سیاسی غیرشفاف و ناعادلانه عمل می‌کند و این احساس تهدید به کارآمدی نظام سیاسی می‌تواند منجر به افزایش بی‌اعتمادی عمومی شود؛ بنابراین، رز_ آکرمن توضیح می‌دهد که فساد باعث تخریب اعتماد عمومی به نهادهای سیاسی و دولتی می‌شود و این بی‌اعتمادی سیاسی می‌تواند به‌عنوان متغیر میانجی عمل کند که تأثیر احساس تهدید و فساد را بر کنش سیاسی توضیح می‌دهد؛ سرانجام، هاردین^۵ (2002) اعتماد را به‌عنوان محاسبه‌ای منطقی و مبتنی بر منافع شخصی تفسیر می‌کند و معتقد است که اعتماد زمانی شکل می‌گیرد که افراد براساس تجربیات گذشته و ارزیابی‌های منطقی باور کنند که طرف مقابل به نفع آنها عمل خواهد کرد؛ به‌عبارت‌دیگر،

بندورا، احساس تهدید و فساد می‌تواند از طریق ایجاد بی‌اعتمادی سیاسی در افراد بر کنش سیاسی آنها تأثیرگذار باشد. همچنین، بارگ^۱ (2013) معتقد است که بسیاری از فرایندهای شناختی و رفتاری انسان به‌صورت ناآگاهانه و خودکار رخ می‌دهند. این فرایندها توسط محیط و عوامل خارجی فعال می‌شوند و می‌توانند تأثیرات عمیقی بر رفتارها و تصمیم‌گیری‌های فردی داشته باشند؛ بنابراین انتظار می‌رود که مواجهه مکرر با اخبار و اطلاعات مرتبط با فساد و تهدیدات می‌تواند به‌صورت خودکار احساس بی‌اعتمادی را در افراد تقویت کند و این فرایند بدون نیاز به پردازش آگاهانه و به‌صورت خودکار انجام می‌شود. احساس تهدید و مشاهده فساد در جامعه می‌تواند به‌صورت ناآگاهانه منجر به شکل‌گیری باورها و نگرش‌های بی‌اعتمادی به نظام سیاسی شود و این بی‌اعتمادی ناآگاهانه می‌تواند به مرور زمان تأثیرات عمیقی بر رفتارهای سیاسی داشته باشد؛ به‌طوری‌که بی‌اعتمادی سیاسی که به‌صورت ناآگاهانه شکل گرفته است، می‌تواند بر رفتارهای سیاسی افراد اثر بگذارد و افراد ممکن است به دلیل این بی‌اعتمادی از مشارکت در فرایندهای سیاسی خودداری کنند یا به‌صورت ناآگاهانه تصمیم بگیرند که به‌جای حمایت از نهادهای موجود، به گروه‌های مخالف یا حتی رفتارهای اعتراضی روی آورند.

از نگاهی دیگر، نورث^۲ (1990)، اقتصاددان و تاریخ‌دان برجسته، در نظریه خود بر نقش نهادها در شکل‌گیری و تغییر رفتارهای اقتصادی و سیاسی در جوامع تأکید دارد و معتقد است که نهادها (قوانین، هنجارها و ساختارهای تصمیم‌گیری) به‌عنوان محدودیت‌های طراحی‌شده توسط بشر، محیطی را برای تعامل انسان‌ها ایجاد می‌کنند و بر نحوه توزیع منابع و قدرت در جامعه تأثیر می‌گذارند؛ اما نورث معتقد است که نهادهای سیاسی و اقتصادی ناکارآمد و فاسد منجر به ایجاد احساس تهدید و بی‌اعتمادی در افراد جامعه می‌شوند و در چنین شرایطی افراد احساس می‌کنند که نهادهای موجود، منافع و امنیت آنها را تأمین نمی‌کنند و در نتیجه، به سمت کنش‌های سیاسی خارج از چارچوب قانونی به‌منظور تغییر

³ Klitgaard

⁴ Rose-Ackerman

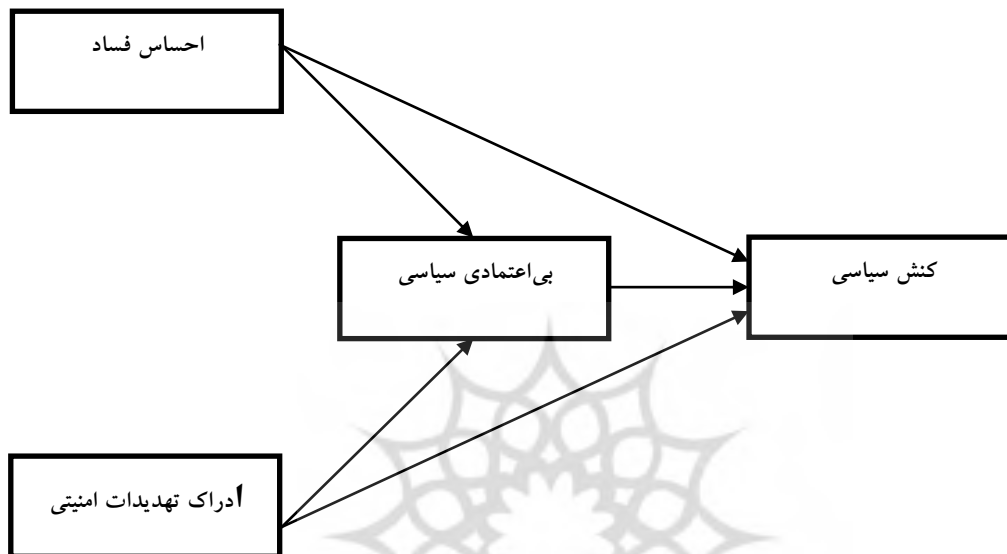
⁵ Hardin

¹ Bargh

² North

احساس تهدید و فساد باعث کاهش اعتماد به سیستم‌های سیاسی می‌شود و این بی‌اعتمادی سیاسی می‌تواند به‌عنوان متغیر میانجی عمل کند و تأثیر احساس تهدید و فساد سیاسی را بر کنش سیاسی توضیح دهد؛ براین اساس مدل نظری این پژوهش عبارت است از:

زمانی که افراد به نهادهای دولتی و سیاسی اعتماد دارند، همکاری و مشارکت بیشتری در فرایندهای سیاسی و اجتماعی نشان می‌دهند. براساس نظریات هاردین، زمانی که افراد با فساد و احساس تهدید جامعه مواجه می‌شوند و تصور می‌کنند که نهادهای سیاسی به نفع آنها عمل نمی‌کنند، این

شکل ۱- مدل نظری پژوهش

Fig 1- Theoretical Model of the Research

منجر می‌شود. این بی‌اعتمادی سیاسی که به‌عنوان متغیر میانجی در این مدل عمل می‌کند، تأثیر مستقیمی بر کنش‌های سیاسی اعتراضی دارد. براساس نظریات پوتنام و همکاران (1994) و رز-آکرمن (2006) بی‌اعتمادی به نهادهای سیاسی به‌طور درخور توجهی نارضایتی عمومی را افزایش می‌دهد و به بروز و گسترش کنش‌های سیاسی اعتراضی منجر می‌شود؛ درنهایت، این مدل نشان می‌دهد که فساد و تهدیدات امنیتی از طریق ایجاد بی‌اعتمادی سیاسی، به‌عنوان کاتالیزور برای افزایش کنش‌های اعتراضی عمل می‌کنند و این ارتباط نیازمند تحلیل‌های دقیق‌تری است تا چگونگی تأثیرات این عوامل بر رفتار سیاسی و اجتماعی بهتر درک شود.

باتوجه به دیدگاه‌ها و نظریه‌های مرور شده، چارچوب نظری این پژوهش براساس نقش بی‌اعتمادی سیاسی به‌عنوان متغیر میانجی بین احساس فساد و تهدیدات امنیتی از یک‌سو و کنش‌های اعتراضی از سوی دیگر شکل گرفته است. طبق این

این مدل نظری پیشنهادی تحلیل می‌کند که چگونه احساس فساد و تهدید امنیتی می‌تواند به‌طور غیرمستقیم و از طریق بی‌اعتمادی سیاسی به افزایش کنش‌های سیاسی اعتراضی منجر شود. احساس فساد در جامعه که براساس نظریات تدگر (2015)، تیلر (2006) و کلیتگارد (1988) به‌عنوان عامل اصلی افزایش نابرابری و بی‌عدالتی شناخته می‌شود، به‌طور مستقیم موجب افزایش کنش سیاسی افراد می‌شود. همچنین در چنین شرایطی، احساس فساد عمومی و شفاف نبودن نهادهای دولتی باعث کاهش اعتماد عمومی به کارآمدی و انصاف نهادها می‌شود. به‌طور مشابه، احساس تهدید امنیتی که براساس نظریات جاسپر (2011) و تاجفل و همکاران (1979) به تقویت احساسات جمعی و نارضایتی منجر می‌شود، نیز به‌طور مستقیم بر بی‌اعتمادی سیاسی تأثیر می‌گذارد. تهدیدات امنیتی می‌توانند موجب ایجاد نگرانی‌های جمعی و احساس بی‌ثباتی شوند که به کاهش اعتماد به نهادهای سیاسی و دولتی

انتخاب افراد در خانوارها براساس «روش تولد» انجام شده است. در این راستا، ۵۱/۱ درصد پاسخگویان مرد و ۴۸/۹ درصد زن بودند که در دامنه سنی ۱۸ تا ۹۹ سال و با میانگین سنی ۳۹ سال قرار داشتند. همچنین ۷۳/۶ درصد افراد دارای تحصیلات کمتر از سطح دانشگاه و بقیه تحصیلات دانشگاهی داشتند. ۴۲ درصد افراد دارای سطح درآمد پایین، ۵۱/۶ متوسط و ۶/۴ دارای سطح درآمدی بالا بودند. سرانجام ۷۴ درصد پاسخگویان ساکن شهرها و ۲۶ درصد افراد ساکن روستاها بودند.

روش جمع‌آوری داده‌ها: در پیمایش ارزش‌های جهانی برای کشور ایران، برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه حضوری با پرسش‌نامه‌های کاغذی (PAPI) استفاده شده است. مصاحبه‌گران به خانه‌ها مراجعه و براساس «روش تولد اخیر» یکی از اعضای خانوار را به‌عنوان پاسخ‌دهنده انتخاب کرده‌اند؛ به این صورت که فردی که انتخاب می‌شد، تاریخ تولد او از همه نزدیک‌تر به زمان مصاحبه بوده است. اگر فرد منتخب در منزل حضور نداشت یا امکان مصاحبه در همان لحظه وجود نداشت، زمان دیگری برای مصاحبه تعیین می‌شد و تا چهار مرتبه برای تماس مجدد تلاش می‌کردند. اگر پس از این تعداد تلاش‌ها موفق به انجام مصاحبه نمی‌شدند، منزل دیگری انتخاب می‌شد. برای حفظ بی‌طرفی، افراد نزدیک به مصاحبه‌گر، مهمان‌ها یا کسانی که در منزل حضور موقت دارند، به‌عنوان پاسخ‌دهنده انتخاب نمی‌شدند.

روش تحلیل داده‌ها: برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در مرحله نخست، از تحلیل توصیفی برای بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و آماری متغیرهای پژوهش استفاده شده است و در مرحله بعد، با استفاده از مدل‌سازی حداقل مربعات جزئی و نرم‌افزار اسمارت پی.ال.اس^۲، روابط بین متغیرها و نقش میانجی‌گری بی‌اعتمادی سیاسی تحلیل شده است.

چارچوب از یک طرف، احساس فساد در نهادهای حکومتی و تهدیدات امنیتی به‌عنوان عوامل بیرونی، احساس بی‌اعتمادی سیاسی را در شهروندان تقویت می‌کند. از طرف دیگر، نظریات جامعه‌شناسی سیاسی و روان‌شناسی اجتماعی از جمله نظریه‌های محرومیت نسبی و فرصت سیاسی نشان می‌دهد که بی‌اعتمادی سیاسی می‌تواند موجب افزایش گرایش افراد به کنش‌های اعتراضی شود؛ زیرا آنها به دنبال تغییر وضعیت موجود و بهبود شرایط اجتماعی و سیاسی خود هستند؛ براین اساس، چارچوب نظری این پژوهش شامل بررسی نقش میانجی‌گری بی‌اعتمادی سیاسی در رابطه بین احساس فساد و تهدیدات امنیتی با کنش‌های اعتراضی است. این چارچوب به ما امکان می‌دهد تا به‌صورت جامع‌تر و هدفمندتر نقش تأثیرگذار بی‌اعتمادی سیاسی را در تشدید نارضایتی و شکل‌گیری اعتراضات در بستر تهدیدات امنیتی و فساد بررسی کنیم.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از روش تحقیق تحلیل ثانویه استفاده می‌کند و هدف آن بررسی تأثیر احساس فساد و تهدیدات امنیتی بر کنش‌های اعتراضی با میانجی‌گری بی‌اعتمادی سیاسی است.

جامعه آماری و نمونه‌گیری: جامعه آماری پژوهش شامل شهروندان ایرانی است که در موج هفتم پیمایش ارزش‌های جهانی^۱ شرکت داشته‌اند. روش جمع‌آوری داده‌ها برای ایران در پیمایش ارزش‌های جهانی به‌صورت نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده بوده است. ابتدا کشور به دو طبقه منطقه‌ای و نوع محل سکونت (شهری و روستایی) تقسیم شده است و برای انتخاب واحدهای نمونه‌گیری اولیه (PSU)، روش انتخاب با احتمال متناسب با اندازه (PPS) به کار رفته است. در واحدهای شهری از کد پستی به‌عنوان نقطه شروع تصادفی استفاده شده است و در مناطق روستایی، روستاها براساس موقعیت جغرافیایی و دسترسی انتخاب شده‌اند. سپس،

² Smart PLS

¹ World Values Survey

تعریف متغیرها و ابزار اندازه‌گیری:

احساس تهدیدات امنیتی: نگرانی‌های امنیتی به احساس نگرانی و اضطراب فرد از وقوع حوادث و تهدیدات امنیتی نظیر جنگ بین‌المللی، حملات تروریستی و جنگ داخلی اطلاق می‌شود. این نوع نگرانی‌ها می‌تواند تأثیرات روانی و اجتماعی گسترده‌ای بر فرد و جامعه داشته باشد و معمولاً به دلیل عدم اطمینان و کنترل فرد بر وقوع چنین حوادثی به وجود می‌آیند (Bongar et al., 2006). برای اندازه‌گیری نگرانی‌های امنیتی از سه سؤال نگرانی از وقوع جنگ بین‌المللی در کشور، نگرانی از وقوع حملات تروریستی و نگرانی از وقوع جنگ داخلی استفاده شده است که هرکدام به میزان نگرانی فرد از یک نوع خاص از تهدیدات امنیتی می‌پردازد.

ادراک فساد: ادراک فساد عبارت است از برداشت و تصور عمومی از میزان و گستردگی فساد در میان نهادهای دولتی، کسب و کارها، مقامات محلی، ارائه‌دهندگان خدمات دولتی و رسانه‌ها. این ادراک می‌تواند متأثر از تجارب شخصی، اطلاعات دریافتی از رسانه‌ها و شایعات باشد و به‌عنوان شاخصی ذهنی، نشان‌دهنده اعتماد یا عدم اعتماد جامعه به نهادهای مختلف است (Rose-Ackerman & Palifka, 2016). برای اندازه‌گیری ادراک فساد از پنج سؤال ادراک فساد در مقامات دولتی، ادراک فساد در مدیران تجاری، ادراک فساد در مقامات محلی، ادراک فساد در ارائه‌دهندگان خدمات دولتی و ادراک فساد در روزنامه‌نگاران و رسانه‌ها استفاده شده است که هرکدام به میزان ادراک فرد از نوع خاصی از فسادها در حوزه عمومی می‌پردازد.

بی‌اعتمادی سیاسی: اعتماد سیاسی به معنای اطمینان و اعتقاد مردم به عملکرد، صداقت و کارایی نهادها و مقامات سیاسی در یک کشور است. این اعتماد بیانگر احساس امنیت و رضایت عمومی از سیستم سیاسی، فرایندهای دموکراتیک و نمایندگان منتخب مردم است (Zmerli et al., 2017) که البته در این پژوهش اعتماد سیاسی به معنای اعتماد به نهادهای

سیاسی در نظر گرفته شده است. برای اندازه‌گیری ادراک فساد، از سه سؤال اعتماد به سیستم قضایی، اعتماد به دولت، و اعتماد به مجلس استفاده شده است که هرکدام به میزان اعتماد فرد از یک از این نهادهای سیاسی می‌پردازد.

کنش سیاسی: کنش سیاسی به فعالیت‌ها، اقدامات و تلاش‌هایی اشاره دارد که افراد، گروه‌ها یا سازمان‌ها به‌منظور تأثیرگذاری بر سیاست‌های عمومی، قوانین و تصمیم‌گیری‌های دولتی انجام می‌دهند. این کنش‌ها می‌توانند شامل رأی‌دهی اعتراضی، اعتراضات خیابانی، لابی‌گری، کمپین‌های انتخاباتی و مشارکت در سازمان‌های مدنی و سیاسی و غیره باشند. هدف از کنش سیاسی می‌تواند تغییر یا حفظ وضعیت موجود، دفاع از حقوق و منافع خاص یا ترویج ارزش‌ها و ایدئولوژی‌های خاص باشد (Walzer, 2019). برای اندازه‌گیری کنش سیاسی از چهار سؤال امضای دادخواست و طومار اعتراضی، شرکت در تحریم افراد و برخی سازمان‌ها، شرکت در تظاهرات قانونی/مسالمت‌آمیز و شرکت در اعتصابات غیررسمی استفاده شده است که هرکدام به میزان مشارکت افراد در کنش‌های سیاسی اعتراضی اشاره می‌کند.

اعتبار و روایی ابزار: برای بررسی روایی و پایایی ابزارهای اندازه‌گیری، از شاخص‌های بار عاملی، پایایی ترکیبی، روایی هم‌گرا (میانگین واریانس استخراج شده) و روایی واگرا (آزمون فورنل-لاکر) و برازش مدل (شاخص ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد) استفاده شده است که نتایج آنها در بخش یافته‌های پژوهش گزارش شده است.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش، هدف اصلی آزمون مدل نظری پژوهش (شکل ۱) می‌باشد و برای این منظور، ابتدا آمار توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش ارائه شد، تا ویژگی‌های داده‌ها مشخص شود. سپس، مدل‌های اندازه‌گیری متغیرها ارزیابی شدند تا روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری تأیید شود و در پایان با استفاده از روش حداقل مربعات جزیی و نرم‌افزار اسمارت

پی.ال.اس. فرضیات پژوهش آزمون می‌شوند.

جدول ۱- نتایج آمار توصیفی، بارهای عاملی، روایی هم‌گرا و پایایی ترکیبی

Table 1- Descriptive statistics, factor loadings, convergent validity, and composite reliability

پایایی ترکیبی	میانگین واریانس استخراج شده	بار عاملی	انحراف استاندارد	میانگین	گویه	میانگین
		۰/۸۳			گویه ۱۱۳	
		۰/۵۹			گویه ۱۱۴	
۰/۸۳	۰/۵۱	۰/۷۹	۰/۵۶	۲/۴۹	گویه ۱۱۵	ادراک فساد
		۰/۷۲			گویه ۱۱۶	
		۰/۵۹			گویه ۱۱۷	
		۰/۷۵			گویه ۱۴۶	
۰/۷۸	۰/۵۵	۰/۷۵	۰/۶۶	۲/۰۱	گویه ۱۴۷	تهدیدات امنیتی
		۰/۷۱			گویه ۱۴۸	
		۰/۷۱			گویه ۷۰	
۰/۸۴	۰/۶۳	۰/۷۹	۰/۸۱	۲/۳۱	گویه ۷۱	بی‌اعتمادی سیاسی
		۰/۸۷			گویه ۷۳	
		۰/۶۵	۰/۴۴	۱/۵۵	گویه ۲۰۹	
۰/۷۷	۰/۴۶	۰/۷۳			گویه ۲۱۰	کنش سیاسی
		۰/۵۳			گویه ۲۱۱	
		۰/۷۶			گویه ۲۱۲	

تأیید ترکیبی کمتر از متوسط است. از سوی دیگر، میزان بارهای عاملی نشان می‌دهد که در تمامی متغیرها میزان این بارهای عاملی بیشتر از ۰/۴۰ و پذیرفتنی است. همچنین میزان پایایی ترکیبی در متغیرها بیشتر از ۰/۷۰ و پذیرفتنی است؛ سرانجام، میزان روایی هم‌گرا با استفاده از آزمون میانگین واریانس استخراج شده^۱ تنها در متغیر کنش سیاسی تا حدودی زیر ۰/۵۰ است. البته از آنجاکه مقدار آن بیش از ۰/۴۰ و هم‌زمان، پایایی ترکیبی آن بیش از ۰/۷۰ قرار دارد، طبق نظریه فورنل و لارکر^۲ (۱۹۸۱) روایی هم‌گرای آن نیز تأیید می‌شود.

جدول ۲ به بررسی روایی واگرایی متغیرهای پژوهش

نتایج توصیفی نشان می‌دهد که میانگین ادراک فساد ۲/۴۹ می‌باشد و باتوجه به اینکه نمره حداقل برای این متغیر ۱ و نمره حداکثر ۴ بود، بنابراین یافته‌ها نشان می‌دهد که میزان ادراک فساد در میان پاسخ‌گویان متوسط بوده است. میانگین احساس تهدیدات امنیتی ۲/۰۱ می‌باشد و باتوجه به اینکه نمره حداقل برای این متغیر ۱ و نمره حداکثر ۴ بود، بنابراین یافته‌ها نشان می‌دهد که میزان احساس تهدیدات امنیتی در میان پاسخ‌گویان کمتر از متوسط بوده است. میانگین نمره بی‌اعتمادی سیاسی ۲/۳۱ در دامنه بین ۱ تا ۴ بود که نشان می‌دهد میزان این متغیر در جامعه نزدیک به متوسط بوده است؛ سرانجام، میانگین کنش سیاسی، ۱/۵۵ در دامنه بین ۱ تا ۳ بود که نشان می‌دهد میزان تمایل شهروندان به کنش سیاسی

^۱ AVE

^۲ Fornell & Larcker

نشان می‌دهد که از یک طرف، ادراک با ضریب $0/08$ منجر به تقویت کنش سیاسی می‌شود و از طرف دیگر، ضریب غیرمستقیم احساس تهدیدات امنیتی بر روی کنش سیاسی $0/05$ بود که آن نیز تأثیر مثبتی بر روی کنش سیاسی داشته است. نتایج کلی هم حاکی از آن است که ضریب بی‌اعتمادی سیاسی بر روی کنش سیاسی $0/23$ ، ضریب ادراک فساد بر روی کنش سیاسی $0/13$ و احساس تهدیدات امنیتی بر روی کنش سیاسی $0/20$ بود؛ سرانجام، ضریب تعیین $0/108$ نشان می‌دهد که مدل آزمون‌شده در این پژوهش توانسته است $0/8$ درصد از واریانس و تغییرات کنش سیاسی را تبیین کند.

می‌پردازد. مقادیر برآوردشده در جدول ۲ نشان می‌دهد که سازه‌ها در مدل با شاخص‌های خود در مقایسه با سازه‌های دیگر، تعامل بیشتری دارند و به بیان دیگر، روایی و آگرایی مدل در حد مناسبی است. همچنین به منظور بررسی برازش مدل از شاخص ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد^۱ استفاده شد که میزان $0/07$ برای این شاخص نشان می‌دهد مدل پژوهشی، از برازش مطلوبی برخوردار است. با توجه به مقادیر شاخص ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد که پذیرفتنی است و مقادیر فاصله اقلیدسی مجذورشده^۲ ($0/68$) و فاصله ژئودزیک^۳ ($0/15$) که کمتر از عدد ۱ هستند، می‌توان نتیجه گرفت که مدل تا حد زیادی تطابق مناسبی با داده‌ها دارد. سرانجام مقدار شاخص برازش نرمال‌شده^۴ $0/81$ است که نشان می‌دهد بیشتر از عدد $0/80$ است و نشان می‌دهد که مدل تطابق نسبتاً خوبی با داده‌ها دارد.

جدول ۲- آزمون فورنل-لاکر پس از جایگذاری مقادیر جذر متوسط

واریانس استخراج شده

Table 2- Fornell-larcker test after inserting the square root of average variance extracted values

ادراک	بی‌اعتمادی سیاسی	تهدیدات امنیتی	کنش سیاسی
ادراک فساد	0/71		
بی‌اعتمادی سیاسی	0/41	0/79	
تهدیدات امنیتی	0/16	0/29	0/74
کنش سیاسی	0/16	0/29	0/22
			0/67

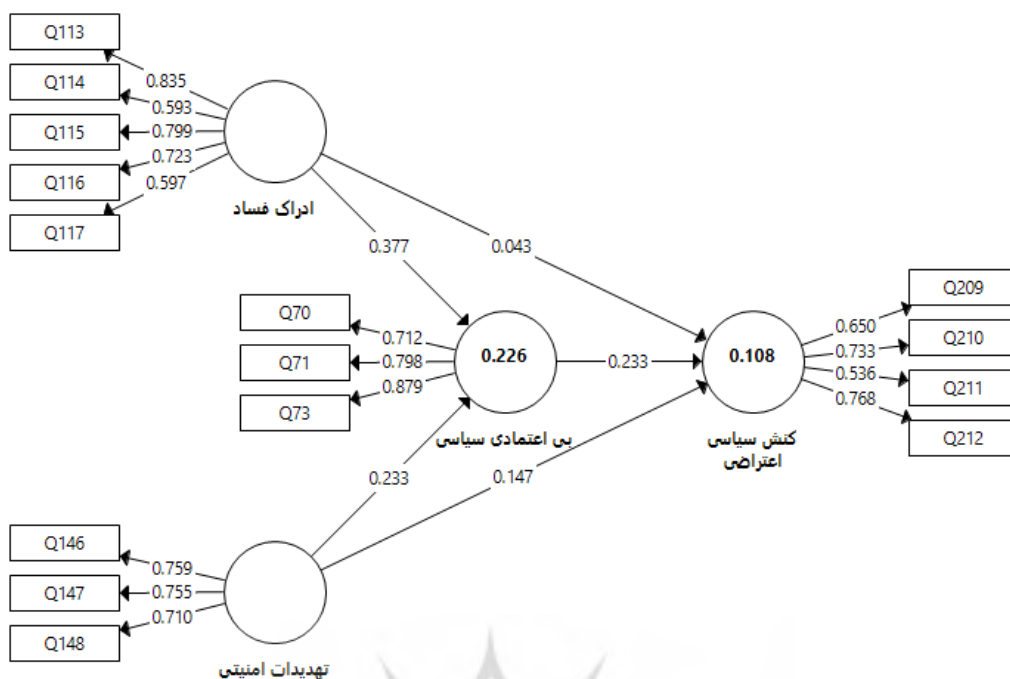
شکل ۲ به ضرایب تأثیر متغیرهای پژوهش و همچنین ضریب تعیین متغیرها می‌پردازد. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد ادراک فساد و احساس تهدیدات امنیتی به طور مستقیم با ضریب $0/04$ و $0/14$ باعث افزایش کنش سیاسی اعتراضی در میان شهروندان می‌شوند. از سوی دیگر، نتایج غیرمستقیم

1 SRMR

2 d_U LS

3 d_G

4 NFI

شکل ۲- ضرایب مربوط به فرضیات پژوهش

Fig 2- Coefficients related to the research hypotheses

جدول ۳- ضرایب معناداری t مربوط به فرضیات اصلی

Table 3- T-statistics coefficients for the main hypotheses

متغیر مستقل	متغیر میانجی	متغیر وابسته	T	سطح معنی داری	نوع تأثیر
ادراک فساد	بی‌اعتمادی سیاسی	بی‌اعتمادی سیاسی	۱۶/۵۹	۰/۰۰	افزایش
تهدیدات امنیتی	بی‌اعتمادی سیاسی	بی‌اعتمادی سیاسی	۱۰/۲۱	۰/۰۰	افزایش
ادراک فساد	کنش سیاسی	کنش سیاسی	۱/۷۴	۰/۰۸	بدون تأثیر
تهدیدات امنیتی	کنش سیاسی	کنش سیاسی	۵/۹۲	۰/۰۰	افزایش
بی‌اعتمادی سیاسی	کنش سیاسی	کنش سیاسی	۸/۶۷	۰/۰۰	افزایش
ادراک فساد	بی‌اعتمادی سیاسی	کنش سیاسی	۷/۸۴	۰/۰۰	افزایش
تهدیدات امنیتی	بی‌اعتمادی سیاسی	کنش سیاسی	۶/۶۶	۰/۰۰	افزایش

را تقویت می‌کند. از سوی دیگر، ادراک فساد با کنش سیاسی رابطه معناداری ندارد؛ به عبارتی، این متغیر تأثیری بر رفتار سیاسی افراد ندارد (ضریب T برابر ۱/۷۴ با سطح معنی داری ۰/۰۸)، در حالی که احساس تهدیدات امنیتی به‌طور مستقیم با کنش سیاسی مرتبط است و از لحاظ آماری موجب افزایش آن می‌شود (ضریب T برابر ۵/۹۲ و سطح معنی داری ۰/۰۰). به علاوه، بی‌اعتمادی سیاسی نیز بر کنش سیاسی تأثیرگذار است و منجر به افزایش آن می‌شود (ضریب T برابر ۸/۶۷ با سطح معنی داری ۰/۰۰). نکته حائز اهمیت این است که رابطه

جدول ۳ نتایج معناداری تجزیه و تحلیل آماری مدل‌سازی معادلات ساختاری را ارائه می‌دهد و نشان می‌دهد که متغیر ادراک فساد و تهدیدات امنیتی به‌طور چشمگیری بر بی‌اعتمادی سیاسی تأثیرگذار هستند. به‌خصوص، نتایج نشان می‌دهد که ادراک فساد با ضریب T برابر ۱۶/۵۹ و سطح معنی داری ۰/۰۰ موجب افزایش بی‌اعتمادی سیاسی می‌شود، به‌گونه‌ای که این افزایش با شدت درخور توجهی احساس می‌شود. همچنین، تهدیدات امنیتی نیز با ضریب T معادل ۱۰/۲۱ و همان سطح معنی داری، افزایش بی‌اعتمادی سیاسی

افزایش بی‌اعتمادی سیاسی منجر می‌شود؛ این بی‌اعتمادی که در پژوهش حاضر به‌عنوان متغیر میانجی تأثیرگذار شناسایی شد، به‌نوبه خود سبب تشدید کنش‌های اعتراضی می‌شود. البته، یافته‌های این پژوهش برای کشور ایران نشان می‌دهد که احساس فساد به تنهایی تأثیر معناداری بر کنش‌های سیاسی ندارد، اما با میانجی‌گری بی‌اعتمادی سیاسی، این تأثیر معنادار می‌شود. این موضوع ممکن است به دلایل مختلفی مربوط باشد؛ یکی از دلایل این امر می‌تواند این باشد که احساس فساد به تنهایی ممکن است در سطح فردی یا روان‌شناختی تأثیر بگذارد، اما برای تبدیل این احساس به یک کنش سیاسی جمعی، نیاز به محرک‌های دیگری همچون بی‌اعتمادی سیاسی وجود دارد؛ به‌عبارت‌دیگر، احساس فساد ممکن است منجر به نارضایتی شود، اما تا زمانی که این نارضایتی به شکلی جمعی و در قالب بی‌اعتمادی به نهادهای سیاسی و اجتماعی شکل نگیرد، احساس فساد قادر به تحریک کنش‌های اعتراضی به‌طور مستقیم نخواهد بود؛ بر همین اساس، می‌توان گفت که بی‌اعتمادی سیاسی مانند «کاتالیزور» عمل می‌کند که اثرات نارضایتی ناشی از فساد و تهدیدات را به کنش اعتراضی تبدیل می‌کند. از سوی دیگر، یافته‌های حاضر با پژوهش‌های نوروزپور (۱۳۹۸) و اسکولنیک (۲۰۲۲) همسو است که در آنها افزایش تهدیدات را عاملی برای تقویت احساسات جمعی و بروز نارضایتی می‌دانند. تهدیدات امنیتی هم به‌طور مستقیم و هم به‌طور غیرمستقیم و از طریق بی‌اعتمادی سیاسی بر کنش‌های اعتراضی تأثیر دارد و باعث تقویت نارضایتی عمومی در ایران می‌شود. براساس نظریات جاسپر (۲۰۱۱) و تاجفل و همکاران (۱۹۷۹) تهدیدات امنیتی باعث تقویت احساسات جمعی و افزایش نارضایتی می‌شود که این نیز کاهش اعتماد به نهادهای سیاسی را در پی دارد. این نتایج همسو با نظریات اجتماعی نشان می‌دهد که کنش‌های اعتراضی از دل شرایط اجتماعی پدیدار می‌شوند که در آن احساسات جمعی و همبستگی‌های جدید تقویت می‌شوند و به شکل واکنشی در برابر وضعیت‌های اجتماعی و ساختاری نامطلوب رشد می‌کنند.

بین ادراک فساد و بی‌اعتمادی سیاسی و تأثیرات متعاقب آن بر کنش سیاسی با هم در تعامل هستند؛ به‌طوری‌که ادراک فساد از طریق بی‌اعتمادی سیاسی می‌تواند بر کنش سیاسی را تأثیر بگذارد (ضریب T برابر ۷/۸۴ و سطح معنی‌داری ۰/۰۰). همچنین، تهدیدات امنیتی نیز به‌صورت مشابه از طریق بی‌اعتمادی سیاسی بر کنش سیاسی تأثیر می‌گذارند (ضریب T برابر ۶/۶۶ و سطح معنی‌داری ۰/۰۰). به‌طورکلی، این نتایج به‌وضوح نشان‌دهنده این نکته است که ساختار سیاسی و اجتماعی متأثر از ادراکات و تهدیدات متفاوت قرار دارد و درک درست این عوامل می‌تواند به بهبود عملکرد سیاسی و اجتماعی در جامعه کمک کند.

نتیجه

پژوهش حاضر با استفاده از موج هفتم داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی برای کشور ایران، تأثیر ادراک فساد و تهدیدات امنیتی را بر کنش‌های سیاسی اعتراضی بررسی و نقش میانجی‌گری بی‌اعتمادی سیاسی را تحلیل کرده است. مطابق با یافته‌های محسنی و حسن‌زاده (۱۴۰۱) و چمانی جوجاده و همکاران (۱۴۰۰) که نشان می‌دهند فساد به‌عنوان یک متغیر کلیدی، بی‌اعتمادی عمومی را تقویت می‌کند و محرکی برای کنش اعتراضی می‌شود، نتایج این پژوهش نیز نشان می‌دهد که احساس فساد در نهادهای دولتی با تشدید بی‌اعتمادی سیاسی، تأثیری چشمگیر بر گرایش‌های اعتراضی دارد. از منظر جامعه‌شناسی سیاسی، این نتایج نشان می‌دهد که ادراک فساد و احساس ناامنی در بستر جامعه‌ای که شکاف‌های به‌نسبت عمیق در اعتماد نهادی دارد، تبدیل به عوامل تحریک‌کننده‌ای می‌شود که کنش اعتراضی را به‌عنوان راهکاری برای ابراز نارضایتی و مقاومت در برابر نظم موجود تقویت می‌کند. این یافته‌ها از منظر جامعه‌شناسانه به تبیین چرایی و چگونگی شکل‌گیری کنش‌های اعتراضی در بستر اجتماعی ایران کمک می‌کنند. یافته‌های این پژوهش تأیید می‌کنند که احساس فساد در نهادهای دولتی، همان‌طور که در نظریات تدگر (۲۰۱۵) و کلیتگارد (۱۹۸۸) آمده است، به

دقیق‌تر و توجه به این عوامل می‌تواند به درک بهتر مکانیزم‌های تأثیر این عوامل بر رفتارهای سیاسی و اجتماعی کمک کند و راهکارهایی مؤثر برای بهبود وضعیت سیاسی و اجتماعی ارائه دهد.

باتوجه به نتایج پژوهش، پیشنهاد می‌شود که تحقیقات آینده به‌طور دقیق‌تری به بررسی مکانیزم‌های میانجی‌گری بی‌اعتمادی سیاسی بین ادراک فساد و تهدیدات امنیتی با کنش‌های اعتراضی بپردازند. همچنین، تحلیل‌های مقایسه‌ای بین مناطق مختلف ایران می‌تواند به شناخت بهتر تفاوت‌های منطقه‌ای در تأثیر این عوامل کمک کند. پژوهش‌های آینده می‌توانند به بررسی نقش آموزش و آگاهی عمومی در کاهش بی‌اعتمادی سیاسی و تأثیر آن بر کاهش اعتراضات بپردازند؛ علاوه بر این، مطالعاتی که به ارزیابی تأثیر سیاست‌های شفافیت و اصلاحات ضدفساد بر اعتماد عمومی و رفتارهای اعتراضی می‌پردازند، می‌توانند برای سیاست‌گذاران بسیار مفید باشند. بررسی تأثیر رسانه‌های اجتماعی و نقش آنها در شکل‌دهی ادراک فساد و تهدیدات امنیتی نیز می‌تواند به درک بهتر از چگونگی تقویت یا کاهش بی‌اعتمادی سیاسی کمک کند.

سرانجام، برای کاهش کنش‌های اعتراضی سیاسی در ایران، چندین راهکار می‌توان ارائه داد: اول، افزایش شفافیت و کارآمدی نهادهای دولتی از طریق اصلاحات ضدفساد و ایجاد سیستم‌های نظارتی مستقل می‌تواند به کاهش ادراک فساد کمک کند؛ دوم، تقویت امنیت اجتماعی و اعتماد عمومی با ایجاد فضای باز و مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و اجتماعی از اهمیت بسیاری برخوردار است؛ سوم، ارتقای آموزش و آگاهی عمومی در زمینه حقوق شهروندی و اهمیت نقش مشارکت در فرایندهای سیاسی می‌تواند بی‌اعتمادی سیاسی را کاهش دهد؛ چهارم، استفاده از رسانه‌های اجتماعی برای ترویج شفافیت و اطلاع‌رسانی صحیح به‌عنوان ابزاری برای مقابله با شایعات و کاهش تهدیدات امنیتی می‌تواند مؤثر باشد؛ درنهایت، تقویت نهادهای مدنی و ایجاد کانال‌های رسمی برای بیان نارضایتی‌ها و اعتراضات به‌طور مسالمت‌آمیز می‌تواند به کاهش تنش‌های

همچنین، یافته‌ها تأیید می‌کنند که بی‌اعتمادی سیاسی به‌عنوان متغیر میانجی در این پژوهش نقش مهمی ایفا می‌کند. در بستر جامعه‌ای که از لحاظ سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی تا حدودی دچار تنش است، نتایج نشان می‌دهد که بی‌اعتمادی به نهادهای سیاسی، تأثیرات منفی ادراک فساد و تهدیدات امنیتی را بر کنش‌های سیاسی اعتراضی تشدید می‌کند. این یافته از منظر جامعه‌شناسی بیانگر این است که در غیاب اعتماد به نهادهای کلیدی، شهروندان تمایل دارند که اعتراضات خود را به‌عنوان راهکاری برای بازتاب ناکارآمدی‌ها و احساس فساد بیان کنند. این امر نشان‌دهنده اهمیت اعتماد عمومی به نهادهای سیاسی است و همان‌طور که نظریات پوتنام و همکاران (1994) و رز-آکرمن (2006) مطرح می‌کنند، بی‌اعتمادی به نهادهای سیاسی می‌تواند نارضایتی عمومی را افزایش دهد و به بروز و گسترش کنش‌های سیاسی اعتراضی منجر شود؛ بنابراین، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که ایجاد و تقویت اعتماد عمومی به نهادهای سیاسی نه تنها به کاهش نارضایتی و تنش‌های اجتماعی منجر می‌شود، بلکه نقشی پیشگیرانه و کنترل‌کننده از بروز و گسترش کنش‌های سیاسی اعتراضی ایفا می‌کند. از این دیدگاه، بی‌اعتمادی عمومی به ساختارهای دولتی نه تنها ناشی از تجربیات مستقیم فساد و ناکارآمدی، بلکه بخشی از سازوکار گسترده‌تری است که بر کنش‌های جمعی تأثیر می‌گذارد. این موضوع حاکی از ضرورت توجه جدی به مسائل مربوط به مدیریت و اصلاحات سیاسی است، تا از بروز چالش‌های ناشی از بی‌اعتمادی عمومی جلوگیری به عمل آید. در مجموع، این پژوهش نشان می‌دهد که ادراک فساد و تهدیدات امنیتی از طریق ایجاد بی‌اعتمادی سیاسی، به‌عنوان کاتالیزوری اجتماعی برای افزایش کنش‌های اعتراضی عمل می‌کنند؛ بنابراین، برای کاهش اعتراضات سیاسی، توجه به ابعاد اجتماعی و نهادی مرتبط با شفافیت و کارآمدی نهادهای دولتی و ایجاد امنیت اجتماعی امری ضروری است. این امر نیازمند تلاش‌های جدی در جهت مبارزه با فساد و افزایش اعتماد عمومی به نهادهای سیاسی است و تحلیل

psychology of collective political protest. In V.C. Ottati, et al. (Eds.), *The Social Psychology of Politics* (pp. 193-214). Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-0569-3_10.

Ahadi, P., Ghaffarian Gabloo, M., Javanpour, A., & Nojavani, S. (2018). An analysis of political corruption and its relationship with political development from the perspective of political sociology. *Journal of Sociological Studies*, 11 (3), 133-146. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/fa/Journal/jss/Article/544532?jid=544532>

Almond, G. A., & Verba, S. (2016). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton University Press.

Anderson, C. J., & Tverdova, Y. V. (2003). Corruption, political allegiances, and attitudes toward government in contemporary democracies. *American Journal of Political Science*, 47(1), 91-109. <https://doi.org/10.2307/3186095>

Bandura, A. (2023). *Social cognitive theory: An agentic perspective on human nature*. Wiley.

Bargh, J. A. (2013). *Social psychology and the unconscious: The automaticity of higher mental processes*. Taylor & Francis.

Bongar, B. (2006). *Psychology of terrorism*. Oxford University Press.

Chamani Jojadeh, Z., Rahmani Firooz Jah, A., & Pahlavan, M. (2022). Investigating the relationship between corruption perceptions and social justice perceptions (Case Study of Sari Citizens). *Political Sociology of Iran*, 4(4), 416-734. [In Persian] doi: [10.30510/psi.2022.298687.2099](https://doi.org/10.30510/psi.2022.298687.2099)

Fazeli, M., & Jalili, M. (2018). A cross-national study of the relationship between quality of government, level of corruption, and levels of institutional and social trust. *Journal of Applied Sociology*, 29(2), 191-210. [In Persian] doi: [10.22108/jas.2017.75148](https://doi.org/10.22108/jas.2017.75148)

Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50. <https://doi.org/10.2307/3151312>

Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380. <https://www.jstor.org/stable/2776392>

Gurr, T. R. (2015). *Why men rebel*. Taylor & Francis.

Hardin, R. (2002). *Trust and trustworthiness*. Russell Sage Foundation.

Huntington, S. P. (2020). *The clash of civilizations? In S. Seidman, J. C. Alexander (Eds.), the new social theory reader* (pp. 305-313). Routledge.

Jasper, J. M. (2011). Emotions and social movements: Twenty years of theory and research. *Annual Review of Sociology*, 37(1), 285-303. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-081309-150015>

Klitgaard, R. (1988). *Controlling corruption*.

اجتماعی و افزایش اعتماد عمومی کمک کند.

منابع فارسی

محسنی ابوالخیری، ع. و حسن‌زاده، ا. (۱۴۰۱). تاثیر فساد مالی در وقوع انقلاب اسلامی ایران براساس شعارهای انقلابی. *تحقیقات تاریخ اقتصادی ایران*، ۱۱(۲)، ۲۷۵-۳۰۰. <https://doi.org/10.30465/sehs.2022.39093.1770>

احدی، پ؛ غفاریان گیلو، م؛ جوان‌پور، ع. و نوجوان، ص. (۱۳۹۷). بررسی فساد سیاسی و رابطه آن با توسعه

سیاسی از منظر جامعه‌شناسی سیاسی. *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۱۱(۴۰)، ۱۳۳-۱۴۶.

<https://sanad.iau.ir/fa/Journal/jss/Article/544532?jid=544532>

چمانی جوجاده، ز؛ رحمانی فیروزجاه، ع. و پهلوان، م. (۱۴۰۰).

بررسی رابطه ادراک فساد بر ادراک عدالت اجتماعی (مطالعه موردی شهروندان شهرستان ساری).

جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۴(۴)، ۷۱۶-۷۳۴. <https://doi.org/10.30510/psi.2022.298687.2099>

سردارنیا، خ؛ رستم یگانه، ح. و قریشی ج. (۱۴۰۱). شکاف

سیاسی-فکری و بحران اعتماد سیاسی و نهادی در ایران از دهه ۱۳۷۰ تا ۱۴۰۰. *جامعه‌شناسی سیاسی انقلاب*

اسلامی، ۳(۱)، ۸۵-۱۰۹.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27835200.1401.3.1.4.2>
صدیقیان بیدگلی، آ. (۱۳۹۵). کنش سیاسی دانشجویان و تأثیر

محرومیت نسبی بر آن. *راهبرد اجتماعی فرهنگی*، ۵(۱)، ۲۴۳-۲۶۹.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22517081.1395.5.1.9.4>

فاضلی، م. و جلیلی، م. (۱۳۹۷). بررسی بین‌کشوری رابطه کیفیت حکومت، میزان فساد و سطح اعتماد نهادی و

اجتماعی. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۹(۲)، ۱۹۱-۲۱۰. <https://doi.org/10.22108/jas.2017.75148>

نوروزپور، م. (۱۳۹۸). تحلیل اعتراضات سیاسی دی ماه ۱۳۹۶. *علوم سیاسی*، ۱۴(۴)، ۱۸۵-۲۲۰.

<https://doi.org/10.22034/ipsa.2019.391>

References

Abrams, D., & De Moura, G. R. (2002). *The*

- <https://doi.org/10.1111/j.1468-0491.2008.00391.x>
- Sardarnia, K., Rostam Yeganeh, H., & Ghoreyshi, J. (2022). The political_ intellectual gap and the crisis of political and institutional trust in Iran from the 1990s to the 2010s. *Scientific Journal Political Sociology of the Islamic Revolution*, 3(1), 85-109. [In Persian] <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27835200.1401.3.1.4.2>
- Sedighian Bidgoli, A. (2016). University students' political action and the effect of relative deprivation on it ameneh sedighian bidgoli. *Socio-Cultural Strategy*, 5(1), 243-269. [In Persian] <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22517081.1395.5.1.9.4>
- Seligson, M. A. (2002). The impact of corruption on regime legitimacy: A comparative study of four Latin American countries. *The Journal of Politics*, 64(2), 408 - 433. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1111/1468-2508.00132>
- Školník, M. (2022). Corruption and its impact on protest activities in post-communist Europe. *European Review*, 30(3), 393-407. <https://doi.org/10.1017/S1062798721000041>
- Tajfel, H., Turner, J. C., Austin, W. G., & Worchel, S. (1979). *An integrative theory of intergroup conflict*. In W. G. Austin, & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-37). Monterey, CA: Brooks/Cole. <https://www.scirp.org/reference/ReferencesPapers?ReferenceID=757561>.
- Tarrow, S. (1998). *Power in movement: Social movements and contentious politics*. Cambridge University Press.
- Tyler, T. R. (2006). *Why people obey the law*. Princeton University Press.
- Wakslak, C. J., Jost, J. T., & Bauer, P. (2011). Spreading rationalization: Increased support for large-scale and small-scale social systems following system threat. *Social Cognition*, 29(3), 288-302. <https://doi.org/10.1521/soco.2011.29.3.288>
- Walzer, M. (2019). *Political action: A practical guide to movement politics*. New York Review Books.
- Zmerli, S., Van der Meer, T. W. G., & Po Grenoble, S. (2017). *Handbook on political trust*. Edward Elgar Publishing Limited.
- University of California Press.
- Lewis, J. S. (2021). Corruption perceptions and contentious politics in Africa: How different types of corruption have shaped Africa's third wave of protest. *Political Studies Review*, 19(2), 227-244. <https://doi.org/10.1177/1478929920903657>
- McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American Journal of Sociology*, 82(6), 1212-1241. <https://www.jstor.org/stable/2777934>
- Mohseni Abolkhari, A., & Hassanzadeh, E. (2022). The impact of economical corruption on the islamic revolution of iran based on revolutionary slogans. *Economic History Studies of Iran*, 11(2), 275-300. [In Persian] doi: [10.30465/sehs.2022.39093.1770](https://doi.org/10.30465/sehs.2022.39093.1770)
- Norris, P. (2011). *Democratic deficit: Critical citizens revisited*. Cambridge University Press.
- Noroozpour, M. (2019). Analysis of political protests of january 2018 in Iran. *Research Letter of Political Science*, 14(4), 185-220. [In Persian]. doi: [10.22034/ipsa.2019.391](https://doi.org/10.22034/ipsa.2019.391)
- North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University press.
- Oliveira, W. J. F. D. (2021). Anti-corruption protests, alliance system and political polarization. *Civitas-Revista de Ciências Sociais*, 20(3), 439-453. <https://doi.org/10.15448/1984-7289.2020.3.38032>
- Paxton, R. O. (2011). *The anatomy of fascism*. Penguin Books Limited.
- Putnam, R. D., Leonardi, R., & Nanetti, R. Y. (1994). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press.
- Rose-Ackerman, S. (2006). *International handbook on the economics of corruption*. Edward Elgar Publishing.
- Rose-Ackerman, S., & Palifka, B. J. (2016). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform*. Cambridge University press.
- Rothstein, B., & Teorell, J. (2008). What is quality of government? A theory of impartial government institutions. *Governance*, 21(2), 165-190.